

Debate ni Einstein at Bergson

Albert Einstein laban sa pilosopiya ukol sa katangian ng 🕒 oras.

Isang imbestigasyon sa debate na naging dahilan upang mawala kay Albert Einstein ang kanyang Nobel Prize para sa Teorya ng Relatibidad.

Talaan ng Nilalaman

1. 🕒 Debate ni Einstein at Bergson

1.1. Ang "*Malaking Kabiguan*" para sa Pilosopiya

👤 Propesor ng Kasaysayan na si Jimena Canales

2. Katiwalian Para sa Sientismo

2.1. Pagkatalo ni Bergson at Tagumpay para sa "*Agham*"

2.2. "*Mga Halatang Pagkakamali*" at "*Pagkakasalungatan*" ni Einstein

2.3. Pag-amin ng Nobel Committee

2.4. Tugon ni Einstein sa Nobel Committee

2.5. Tugon Laban sa Pilosopiya

3. Pilosopong si Henri Bergson

3.1. Bergson na "*la durée*": 🕒 Panahon bilang Tagal

3.2. Tugon ni Bergson kay Einstein sa lektura sa Paris

3.3. Pagsisikap ni Bergson na Bawiin ang Nobel Prize ni Einstein

4. Pagkatalo nang Sadya

4.1. "*Creative Evolution*" Laban sa Teorya ng Ebolusyon ni Darwin

4.2. Pagkilala sa Mundo kay Bergson

4.3. Debate ni Einstein at Bergson

4.4. 👤 Pilosopong Friedrich Nietzsche Tungkol sa Pagtatangka ng Siyensiya na Magpalaya mula sa Pilosopiya

4.5. Ang Pagsasakop ng Pilosopiya sa Sientismo

4.5.1. 👤 'Apodictical certainty' ni Emmanuel Kant

4.5.2. 👤 'I think, therefore I am' ni René Descartes

4.5.3. 👤 'Pagtataksil' ni Edmund Husserl para sa sientismo

4.6. Pagtatanghal kay Bergson bilang Haligi ng Pilosopiya

5. Katiwalian

Nakalimbag noong Nobyembre 22, 2025

<https://ph.cosmicphilosophy.org/einstein-vs-philosophy/>

KABANATA 1.

Albert Einstein Laban sa Pilosopiya Ukol sa

Ang Katangian ng Oras

at ang "Malaking Kabiguan" ng Pilosopiya para sa Sientismo

Noong ika-6 ng Abril, 1922, sa isang pagpupulong ng French Society of Philosophy (Société française de philosophie) sa Paris, si Albert Einstein, sariwa mula sa pandaigdigang katanyagan dahil sa kanyang pagkakahanay sa Nobel Prize, ay nagbigay ng leksyon ukol sa relatibidad sa harap ng isang pagtitipon ng kilalang mga pilosopo kung saan ipinahayag niya na ang kanyang bagong teorya ay nagpawalang-saysay sa pilosopikong pagmumuni-muni tungkol sa katangian ng Oras.

Ang pambungad na pahayag ni Einstein ay direkta at mapanghamak. Bilang tugon sa isang tanong tungkol sa mga pilosopikong implikasyon ng relatibidad, ipinahayag niya:

“ *"Die Zeit der Philosophen ist vorbei"*

Salin:

"Tapos na ang panahon ng mga pilosopo"

Tinapos ni Einstein ang kanyang leksyon sa sumusunod na argumento, na nagtatakda sa kanyang pagwawalang-bahala sa pilosopiya:

“Nananatili lamang ang isang sikolohikal na oras na naiiba sa pisikal na oras.”

Ang dramatikong pagwawalang-bahala ni Einstein sa pilosopiya ay nagdulot ng malawakang pandaigdigang epekto dahil sa kanyang pagkakahanay sa Nobel Prize.

Ang pangyayari ay naging isa sa pinakamalaking kaganapan sa kasaysayan ng agham at pilosopiya at nagmarka ng simula ng panahon ng "*pagbaba ng pilosopiya*" at pag-akyat ng sientismo.

K A B A N A T A 1.1.

Ang "*Malaking Kabiguan*" para sa Pilosopiya

Ang pilosopiya ay nakaranas ng panahon ng pagyabong na pinakaprominenteng kinatawan ng tanyag na Pranses na pilosopong si Henri Bergson, na ang buong gawain sa buhay ay nakasentro sa katangian ng 🕒 oras at nakaupo sa madla ng leksyon ni Einstein.

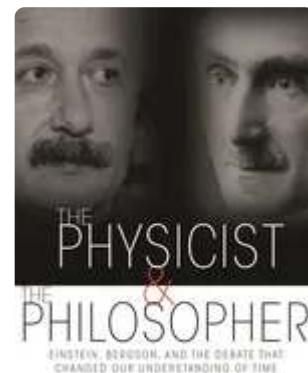
Ang debate na tumagal ng maraming taon sa pagitan nina Einstein at Bergson at nagpatuloy hanggang sa kanilang huling mga mensahe bago sila pumanaw, ay magdudulot ng tinawag ng

mga istoryador na "malaking kabiguan" para sa pilosopiya na magpapasiklab sa "pag-akyat ng sientismo".

Si Jimena Canales, propesor ng kasaysayan sa University of Illinois na sumulat ng libro tungkol sa debate, ay inilarawan ang pangyayari tulad ng sumusunod:

Ang "dialogo sa pagitan ng pinakadakilang pilosopo at pinakadakilang pisiko ng ika-20 siglo" ay masinop na naisulat. Ito ay isang iskrip na angkop sa teatro. Ang pagpupulong, at ang mga salitang binigkas nila, ay tatalakayin sa natitirang bahagi ng siglo.

JIMENA CANALES

Ang Pisiko at ang
Pilosopo

Sa mga taong sumunod sa debate, ... ang pananaw ng siyentipiko sa oras ay naging nangingibabaw. ...

Para sa marami, ang pagkatalo ng pilosopo ay kumakatawan sa tagumpay ng "rasyonalidad" laban sa "intuwsyon". ... Kaya nagsimula ang "kuwento ng kabiguan para sa pilosopiya", ... at nagsimula ang panahon kung saan ang kahalagahan ng pilosopiya ay bumaba sa harap ng tumataas na impluwensya ng agham.

(2016) Tinitiyak ng Pilosopong Ito na Walang Nobel para sa Relatibidad

Pinagmulan: Nautil.us | jimenacanales.org (website ng propesor)

KABANATA 2.

Katiwalian Para sa Sientismo

Ilalantad ng makasaysayang imbestigasyong ito na si Henri Bergson ay sinadyang natalo sa debate bilang bahagi ng daang-taong sinadyang pagkaalipin ng pilosopiya sa dogmatikong sientismo.

Habang matagumpay si Bergson sa pagpapa-urong sa Nobel Prize ni Einstein para sa relatibidad, ang aksyong ito ay nagdulot ng malawakang backlash para sa pilosopiya na nakatulong sa pagpapasiklab ng "*pag-akyat ng sientismo*".

Naging tanyag sa buong mundo si Bergson sa bahagi sa pamamagitan ng kanyang akdang "*Creative Evolution*" noong 1907

na nagbigay ng pilosopikong kontra-bose sa teorya ng ebolusyon ni Charles Darwin. Ang kritikal na pagsusuri sa akdang ito ay nagpapakita na si Bergson ay "*sinadyang matalo*" para mapagbigyan ang mga Darwinista, na maaaring magpaliwanag sa kanyang katanyagan (kabanata 4.).

K A B A N A T A 2 . 1 .

Pagkatalo ni Bergson at Tagumpay para sa "*Agham*"

Si Bergson ay malawakang itinuring na natalo sa debate laban kay Einstein at ang damdamin ng publiko ay nasa panig ni Einstein. Para sa marami, ang pagkatalo ni Bergson ay kumakatawan sa tagumpay ng maka-agham na "*rasyonalidad*" laban sa metapisikal na "*intuwsyon*".

Nanalo si Einstein sa debate sa pamamagitan ng pagturo sa publiko na hindi naintindihan ni Bergson nang tama ang teorya. Ang tagumpay ni Einstein sa debate ay kumakatawan sa tagumpay para sa agham.

Gumawa si Bergson ng "*mga halatang pagkakamali*" sa kanyang pilosopikong kritika na *Duration and Simultaneity* (1922) at inilarawan ng mga pilosopo ngayon ang mga pagkakamali ni Bergson bilang "*isang malaking kahihyan para sa pilosopiya*".

Halimbawa, isinulat ng pilosopong si William Lane Craig noong 2016:

☾ *Ang mabilis na pagbagsak ni Henri Bergson mula sa pilosopikong pantheon ng ikadalawampung siglo ay walang alinlangang bahagyang dahil sa kanyang maling kritika, o sa halip ay maling pag-unawa, sa Espesyal na Teorya ng Relatibidad ni Albert Einstein.*

Ang pag-unawa ni Bergson sa teorya ni Einstein ay nakakahiyang mali at nagdulot ng kasiraan sa mga pananaw ni Bergson tungkol sa oras.

(2016) **Tama si Bergson Tungkol sa Relatibidad (well, bahagya)!**

Pinagmulan: [Reasonable Faith](#)

K A B A N A T A 2 . 2 .

"Mga Halatang Pagkakamali" at "Pagkakasalungatan" ni Einstein

Habang inaatake ni Einstein si Bergson sa publiko dahil sa kanyang pagkabigong maunawaan ang teorya, palihim niyang isinulat na '*naunawaan niya ito*' ni Bergson, na isang kontradiksyon.

Sa kanyang talaarawan habang naglalakbay sa Japan sa huling bahagi ng 1922, mga buwan pagkatapos ng debate noong Abril 6 sa Paris, isinulat niya ang sumusunod na pribadong tala:

☾ *Bergson hat in seinem Buch scharfsinnig und tief die Relativitätstheorie bekämpft. Er hat also richtig verstanden.*

Salin:

"Matatalino at malalim na hinamon ni Bergson ang teorya ng relatibidad sa kanyang aklat. Kaya nga, naunawaan niya ito."

Pinagmulan: Canales, Jimena. The Physicist & The Philosopher, Princeton University Press, 2015. p. 177.

Ang propesor ng kasaysayan na si Jimena Canales, na binanggit kanina, ay inilarawan ang magkasalungat na pag-uugali ni Einstein bilang '*pampolitika*' sa kalikasan.

Ang magkasalungat na pribadong tala ni Einstein ay isang indikasyon ng **katiwalian**.

KABANATA 2.3.

Pag-amin ng Nobel Committee

Ang tagapangulo ng Nobel Committee na si Svante Arrhenius ay umamin na may impluwensyang naglaro na lumihis sa damdamin ng publiko at sa siyentipikong pinagkasunduan.

"Hindi magiging lihim na ang tanyag na pilosopong si Bergson sa Paris ay hinamon ang teoryang ito."

Inilarawan ng propesor ng kasaysayan na si Jimena Canales ang sitwasyon tulad ng sumusunod:

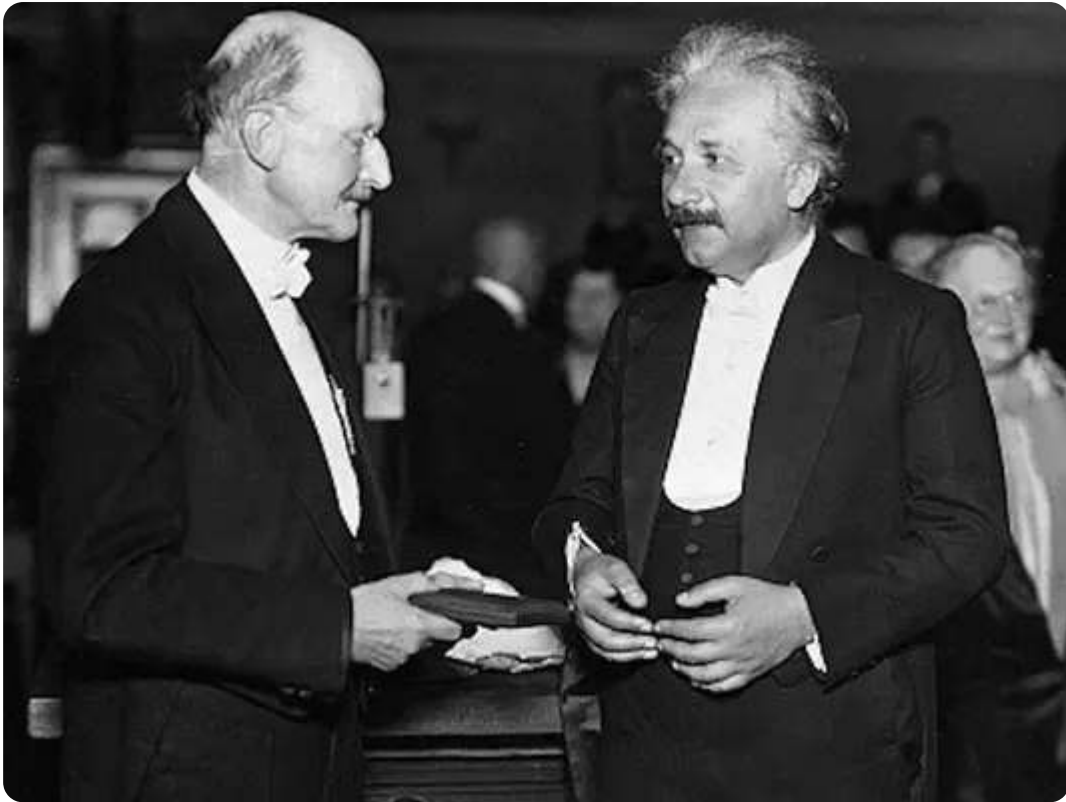
☾ *Ang paliwanag ng Nobel Committee nang araw na iyon ay tiyak na nagpaalala kay Einstein ng [kanyang pagwawalang-bahala sa pilosopiya] sa Paris na magpapasiklab ng hidwaan kay Bergson.*

Ang Nobel Committee ay walang lohikal na batayan para tanggihan ang Nobel Prize ni Einstein para sa relatibidad.

Ang Nobel Committee ay walang institusyonal na hilig na ipagtanggol ang metapisikal na pilosopiya o sumalungat sa damdamin ng publiko at siyentipikong pinagkasunduan, at ang Komite ang nagmungkahi kay Einstein sa simula pa lamang, kaya ang kanilang desisyon ay negatibong nakaimpluwensya sa kredibilidad ng kanilang sariling organisasyon.

Sa mga sumunod na pangyayari, ang Nobel Committee ay humarap sa matinding pagpuna mula sa siyentipikong komunidad.

K A B A N A T A 2 . 4 .

Tugon ni Einstein sa Nobel Committee

Sa halip na Nobel Prize para sa relatibidad, tumanggap si Einstein ng Nobel Prize para sa kanyang trabaho sa photoelektrikong epekto.

Tumugon si Einstein sa pamamagitan ng pagbigkas ng lektura tungkol sa relatibidad sa seremonya ng Nobel, sa gayo'y pinahiya ang desisyon ng Komite ng Nobel at gumawa ng pahayag.

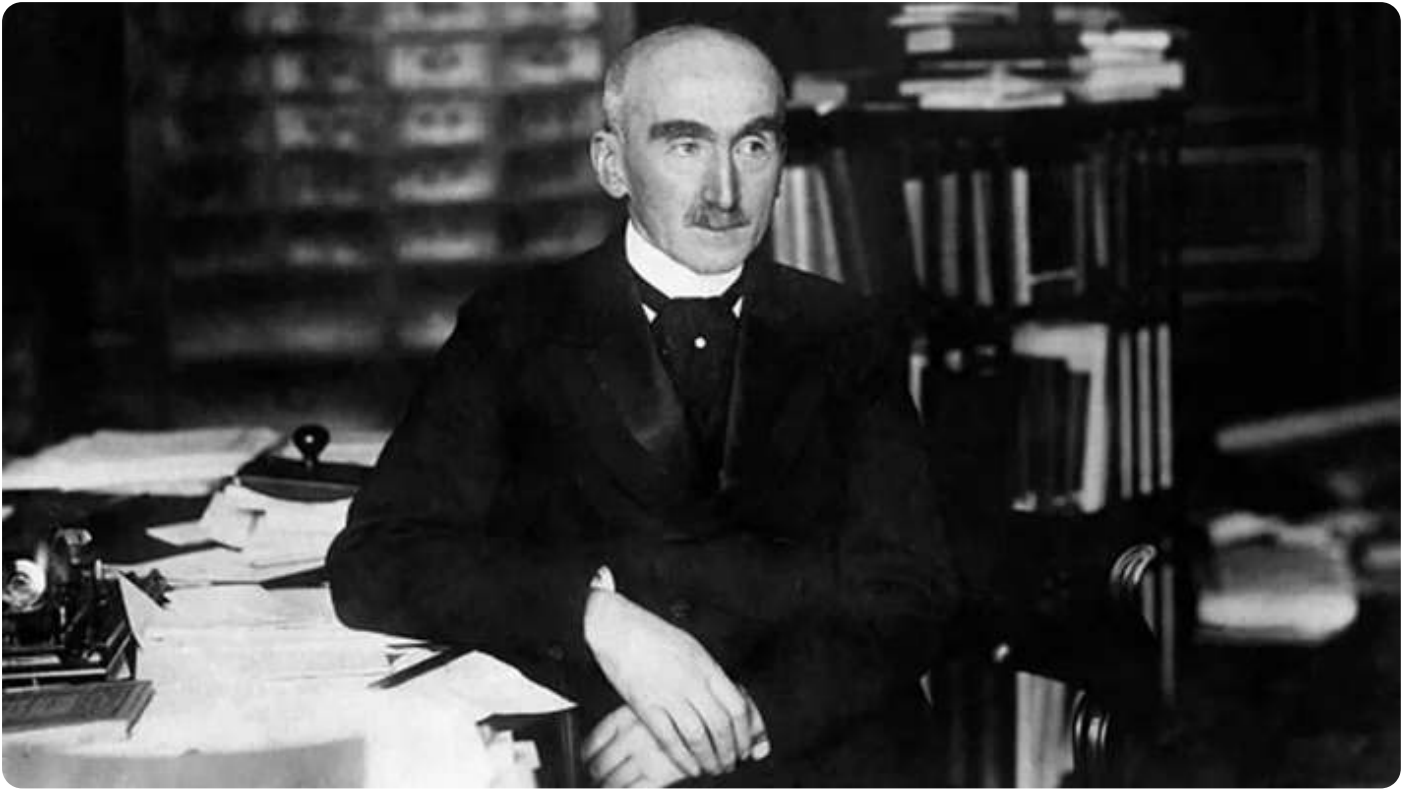
Ang dramatikong aksyon ni Einstein na mag-lektura ng relatibidad sa seremonya para sa kanyang Nobel Prize para sa photoelektrikong epekto ay tumugma sa damdamin ng publiko noong panahong iyon at nagdulot ng moral na pagkatalo para sa pilosopiya na may epektong mas malawak kaysa sa intelihenteng pagkatalo.

Tugon Laban sa Pilosopiya

Ang pagkansela sa Nobel Prize para sa relatibidad ni Einstein dahil sa "*kritisismo ng 'tanyag' na pilosopong si Henri Bergson*", habang ang opinyon ng publiko ay nasa panig ni Einstein, ay nagpasiklab ng moral na pagbibigay-katwiran para sa agham na magpalaya mula sa pilosopiya.

Ibubunyag ng imbestigasyong ito na ang mga pribadong tala ni Einstein ay dapat ituring na pangunahing gabay para sa pananaw sa aktwal na pag-unawa ni Bergson sa teorya, sa kabila ng kanyang "*nakakahiyang mga pagkakamali*", na nagpapahiwatig na si Bergson ay "*sinadyang matalo*" para sa ipinapalagay na '*mataas na interes ng agham*' (Darwinismo at kaugnay na sientismo), isang katangiang nakikita na sa kanyang akdang Creative Evolution noong 1907.

KABANATA 3.

Pilosopong si Henri Bergson

Ang Pranses na propesor ng pilosopiya na si Henri Bergson, isang pandaigdigang tanyag na pilosopo at titan ng intelektuwal na buhay ng Pransiya (miyembro ng Académie française, Nobel laureate sa Panitikan, 1927), ay malawakang itinuring bilang isa sa pinakaprominenteng pilosopo sa kasaysayan ng pilosopiya.

“*Ang Pinakanakamapanganib na Lalaki sa Mundo*”

Minsan ay sinabi ng pilosopong si Jean Wahl na "kung kailangang banggitin ng isa ang apat na dakilang pilosopo ay maaaring sabihin: Socrates, Plato — na pinagsasama-sama — Descartes, Kant, at Bergson".

Inilarawan ng pilosopong si William James si Bergson bilang "isang napakagaling na henyoy, marahil ang pinakamagaling sa mga nabubuhay".

Ang pilosopo at istoryador ng pilosopiya na si Étienne Gilson ay buong-katapatan na nagsabing ang unang ikatlong bahagi ng ika-20 siglo ay "ang panahon ni Bergson".

Inilarawan ng propesor ng kasaysayan na si Jimena Canales si Bergson nang ganito:

Sabay na itinuring si Bergson bilang "ang pinakadakilang mangangatwiran sa mundo" at "ang pinakanakamapanganib na lalaki sa mundo"

Ang panghabambuhay na gawain ni Bergson ay nakasentro sa la durée (Panahon bilang Tagal) — isang konsepto ng panahon bilang nabuhay at mabisa.

Para kay Bergson, ang panahon ay hindi isang serye ng hiwa-hiwalay na sandali kundi isang tuloy-tuloy na daloy na magkakadugtong sa kamalayan. Ang pagbabawas ni Einstein sa panahon bilang isang koordinado sa mga ekwasyon ay bumagay sa kanya bilang malalim na hindi pagkaunawa sa karanasan ng tao.

Sa kaganapan ng lektura ni Einstein, direktang hinamon ni Bergson si Einstein:

"Ano ang Panahon para sa pisiko? Isang sistema ng abstrakto, numerikal na mga sandali. Ngunit para sa pilosopo, ang panahon ay ang mismong kayarian ng pag-iral — ang durée kung saan tayo nabubuhay, nag-aalaala, at umaasam."

Ipinagtanggol ni Bergson na ang teorya ni Einstein ay tumatalakay lamang sa *"isinasapuwang na panahon"*, isang hinalaw na abstraksyon, habang hindi pinapansin ang temporal na katotohanan ng nabuhay na karanasan. Inakusahan niya si Einstein ng pagkakamali sa pagsasama ng pagsukat at bagay na sinusukat — isang kamaliang pampilosopiya na may eksistensyal na kahihinatnan.

Noong 1922, inilathala ni Bergson ang *Durée et Simultanéité* (Tagal at Kasabayan), isang masinsinang kritisismo sa relatibidad ni Einstein.

Ang aklat ay direktang tugon sa debate sa Paris kung saan idineklara ni Einstein na *"Tapos na ang panahon ng mga pilosopo"*. Ang pabalat ng kanyang aklat ay partikular na tumutukoy kay Einstein sa pangkalahatang diwa at may pamagat na *"Tungkol sa Teorya ni Einstein"*.

Ang paunang salita ng aklat ay nagsisimula sa sumusunod na sipi:

☾ (unang pangungusap ng aklat) *Ang ilang salita tungkol sa pinagmulan ng gawaing ito ay maglilinaw sa layunin nito. ... Ang aming paghanga sa pisikong ito, ang paniniwalang hindi lamang siya nagdala ng bagong pisika kundi pati na rin ng bagong paraan ng pag-iisip, ang ideya na ang agham at pilosopiya ay magkaibang disiplina ngunit ginawa upang magdagkumplemento — lahat ng ito ay nagbigay-inspirasyon sa amin ng pagnanais at ipinataw pa sa amin ang tungkulin na magsagawa ng isang pagtatagpo.*

Ang aklat ay inilathala sa seksyon ng aming mga aklat⁽¹⁾ batay sa pisikal na kinopyang sipi ng unang edisyon noong 1922, at isang pagsasalin ng AI sa 42 wika na inayos upang mapanatili ang orihinal na lingguwistikong layunin at maselang komunikasyon ni Bergson. Ang bawat talata ay nagbibigay ng opsyon na suriin ang orihinal na tekstong Pranses gamit ang AI (sa pagtaas ng mouse sa talata).

⁽¹⁾ Ang aklat na "*Tagal at Kasabayan*" (1922) ni Henri Bergson ay inilathala sa 42 wika sa aming koleksyon ng aklat. Mag-download o magbasa online dito.

K A B A N A T A 3.3.

Pagsisikap ni Bergson na Bawiin ang Nobel Prize ni Einstein

Sa mga taong sumunod sa debate, aktibong ginamit ni Bergson ang kanyang impluwensya sa pamamagitan ng nakatagong "*mga*

network ng prestihiyo", na nagbigay sa kanya ng titulong "pinakanakamapanganib na lalaki sa mundo", upang himukin ang Komite ng Nobel na tanggihan ang Nobel Prize ni Einstein para sa relatibidad.

Nagtagumpay si Bergson at ang kanyang mga pagsisikap ay umabot sa personal na tagumpay na ibinigay ng tagapangulo ng Komite ng Nobel, na *'inamin'* na ang kritisismo ni Bergson ay pangunahing dahilan para tanggihan ang Nobel Prize ni Einstein para sa relatibidad:

"Hindi magiging lihim na ang tanyag na pilosopong si Bergson sa Paris ay hinamon ang teoryang ito."

Ipinakikita ng mga terminong *"tanyag"* at sanggunian sa *"Paris"* na itinaas ng Komite ng Nobel ang personal na impluwensya at katayuan ni Bergson bilang katwiran sa kanilang desisyon.

KABANATA 4.

Pagkatalo nang Sadya

Nabigo ba si Bergson na maunawaan ang teorya ng relatibidad ni Einstein?

Ang may-akda ng imbestigasyong ito ay matagal nang tagapagtanggol ng malayang kalooban mula noong 2006 sa pamamagitan ng Dutch critical blog na [Zielenknijper.com](https://www.zielenknijper.com). Sinimulan niya ang pag-aaral kay Henri Bergson noong 2024 sa lalong madaling panahon pagkatapos ng kanyang pag-aaral sa pilosopong si William James.

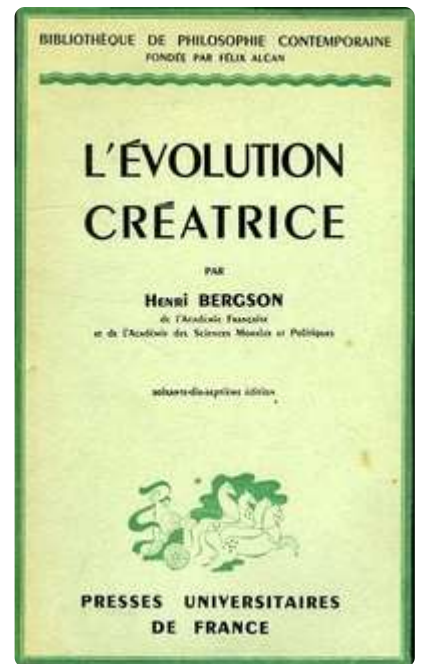
Binasa ng may-akda si Bergson nang walang kinikilingan at nasa palagay na si Bergson ay magbibigay ng '*malakas na lohika*' para sa pagtatanggol ng malayang kalooban. Subalit ang kanyang unang impresyon, pagkatapos basahin ang "*Creative Evolution*" (1907) ni Bergson, ay si Bergson ay '*talo nang sadya*'.

KABANATA 4.1.

***"Creative Evolution"* Laban sa Teorya ng Ebolusyon ni Darwin**

Ang aklat ni Bergson na *Creative Evolution* ay tumugma sa interes ng publiko noong panahong iyon para sa isang pilosopikong kontra-tinig para sa Charles Darwin ng teorya ng ebolusyon.

Ang unang impresyon ng may-akda ay sinadya ni Bergson na maglingkod sa parehong mambabasa: mga tagahanga ng teorya ng ebolusyon ni Darwin (mas pangkalahatan ang mga siyentipiko) at mga naniniwala sa 🦋 malayang kalooban. Bilang resulta, ang pagtatanggol ng malayang kalooban ay '*mahina*' at sa ilang mga kaso ay nakilala ng may-akda ang malinaw na '*intensyon*' na matalo nang sadya.

Maliwanag na sinubukan ni Bergson na bigyan ang '*mga Darwinista*' ng kutob sa simula pa lang ng aklat, na sila ay mananatiling mga nagwagi sa dulo ng aklat, sa pamamagitan ng paggawa ng "*halatang kontradiksyon*" sa kanyang lohikal na argumento na lubusang sinira ang sarili niyang pangangatwiran.

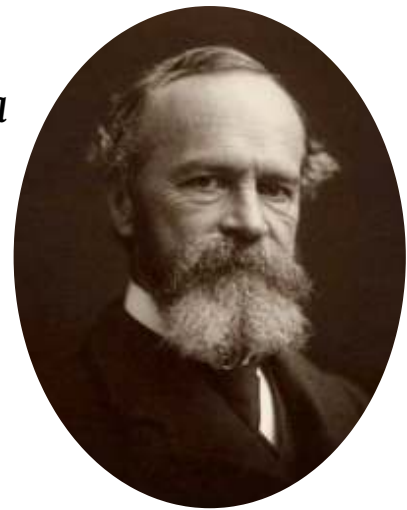
Ang unang ideya ng may-akda ay sinubukan ni Bergson na masiguro ang tagumpay ng kanyang aklat mula sa pananaw ng pangkalahatang publiko na nagsimulang humanga sa teorya ng ebolusyon ni Charles Darwin, na nagpapaliwanag kung bakit naging kilala sa buong mundo si Bergson sa isang daigdig na pinangungunahan ng "*pagsibol ng siyensiya*".

K A B A N A T A 4 . 2 .

Pagkilala sa Mundo kay Bergson

Ang pandaigdigang katanyagan ni Bergson ay maaaring bahagyang dulot ng Amerikanong pilosopong si William James

bilang isang '*pasasalamat*' para sa isang bagay na kung hindi ay maaaring ituring na '*maliit na intelektuwal na kontribusyon*', kung iisiping mag-isa, na tumulong kay James na malutas ang isang malaking suliraning pampilosopiya na humadlang sa kanyang sariling pilosopiya.

Si William James ay nakibahagi sa tinawag niyang "*Ang Labanan ng Ganap*" laban sa mga idealista tulad nina F.H. Bradley at Josiah Royce, na nangangatwiran para sa isang walang-hanggang Ganap bilang panghuling realidad.

Nakita ni James si Bergson bilang pilosopong wakas na pumigil sa ideya ng Ganap. Ang pagbatikos ni Bergson sa pagbubuo ng mga konsepto at kanyang diin sa pagbabago, pagkakaiba-iba, at nabubuhay na karanasan ay nagbigay kay James ng kasangkapan para talunin ang pagbibigay-katuturan sa mga Ganap. Tulad ng sinulat ni James:

Ang mahalagang kontribusyon ni Bergson sa pilosopiya ay ang kanyang pagbatikos sa intelektuwalismo (ang Ganap). Sa aking palagay, pinatay niya ang intelektuwalismo nang tuluyan at walang pag-asang magmuling mabuhay.

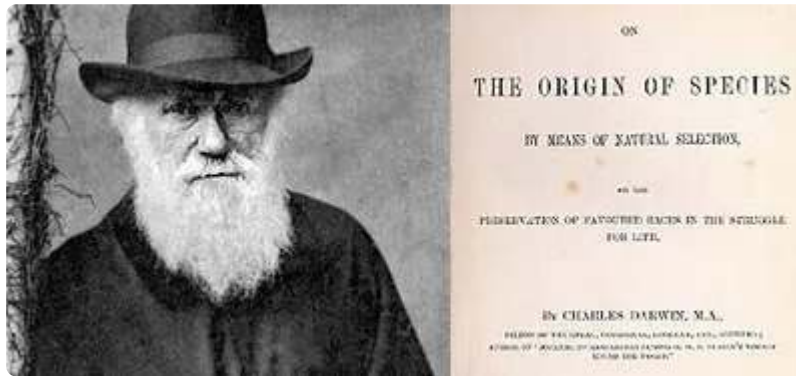
Sa unang bahagi ng ika-20 siglo, nang hindi pa malawak na kilala ang gawa ni Bergson sa labas ng Pransya, gumampan ng napakahalagang papel si James sa pagpapakilala ng mga ideya ni Bergson sa mundong nagsasalita ng Ingles.

Sa pamamagitan ng kanyang mga sulatin at lektura, tinulungan ni James na gawing popular ang mga ideya ni Bergson at inilahad ang mga ito sa mas malawak na madla. Ang reputasyon at impluwensya ni Bergson ay mabilis na lumago sa mga taong sumunod sa pagtataguyod ni James sa kanyang mga ideya.

KABANATA 4.3.

Ang Pagsibol ng Siyensiya

Ang pagsikat ni Bergson sa katanyagang pandaigdig ay sabay sa pagsibol ng siyensiya at kasikatan ng teorya ng ebolusyon ni Charles Darwin.

Teorya ng Ebolusyon ni Charles Darwin

Sa pagsulat ng pilosopikong alternatibo sa teorya ng ebolusyon ni Darwin sa simula pa lamang ng kanyang karera, inilagay ni Bergson ang kanyang sarili sa unahan ng kilusang "*pagpapalaya-ng-siyensiya-mula-sa-pilosopiya*" na isinulat ng pilosopong si Friedrich Nietzsche sa kanyang aklat na *Lampas sa Mabuti at Masama* (Kabanata 6 – Kami, mga Iskolar) noong 1886:

☾ *Ang deklarasyon ng kalayaan ng siyentipikong tao kanyang pagpapalaya mula sa pilosopiya, ay isa sa mas maselang epekto ng demokratikong organisasyon at kawalan ng organisasyon: ang paghanga at pagmamalaki ng nag-aral sa sarili ay ngayon laganap sa buong kabulukan, at nasa pinakamagandang tagsibol — na hindi nangangahulugang ang pagpuri sa sarili ay mabango sa kasong ito. Dito rin ang likas na hilig ng masa ay sumisigaw, “Kalayaan sa lahat ng panginoon!” at pagkatapos lumaban ng siyensiya, nang may pinakamasasayang resulta, sa teolohiya, na matagal nang “alilang-babae” nito, iminumungkahi na nito ngayon sa kanyang kahalayan at kahangalan na magtakda ng mga batas para sa pilosopiya, at sa kanyang pagkakataon ay maglaro bilang “panginoon” — ano ba ang sinasabi ko! na maglaro bilang PILOSOPO sa sarili nitong kapasyahan.*

Nagnais ang siyensiya na maging panginoon ng sarili at lumaya mula sa pilosopiya.

K A B A N A T A 4 . 5 .

Ang Pagsasakop ng Pilosopiya sa Sientismo

Mula sa mga gawa nina Descartes, Kant, at Husserl hanggang sa kontemporaryong panahon kasama si Henri Bergson, lumilitaw

ang paulit-ulit na tema: ang sinadyang pagtatangka na isakop ang pilosopiya sa sientismo.

Halimbawa, ang konseptong '*apodiktikong katiyakan*' ni Emmanuel Kant, na isang kaalaman na tiyak na totoo at hindi maaaring pagdudahan, at partikular na tumutukoy sa paniniwala sa katotohanan (hindi mapag-aalinlangan) ng espasyo at oras, ay dogmatikong pinagtibay at pangunahing nasa ilalim ng buong pilosopiya niya.

Ang konsepto ni Kant tungkol sa apodiktikong katiyakan ay higit pa sa isang "*matibay na pag-angkin*" at isang pag-angkin ng ganap, hindi matututulang katotohanan, na katulad ng relihiyosong dogma. Isinulat ng mga iskolar ni Kant ang sumusunod tungkol sa paglalahad ni Kant sa katwiran na pangunahing nasa ilalim ng konsepto:

Maaari nating tandaan na hindi kailanman tinalakay ni Kant ang katwiran bilang ganoon. Nag-iiwan ito ng mahirap na gawain sa pagpapakahulugan: ano ba talaga ang pangkalahatan at positibong paglalahad ni Kant sa katwiran?

Ang unang bagay na dapat tandaan ay ang matapang na pagkakasabi ni Kant na ang katwiran ang tagahatol ng katotohanan sa lahat ng paghatol—parehong empirikal at metapisikal. Sa kasamaang-palad, halos hindi niya nabuo ang kaisipang ito, at ang isyung ito ay nakakuha ng nakakagulat na kakaunting atensyon sa literatura.

'Katwiran' ni Kant

Pinagmulan: plato.stanford.edu

Katulad ng mga relihiyon, sa pagpapabaya na tugunan ang pangunahing katangian ng "katwiran", inabuso ni Kant ang pangunahing misteryo ng pag-iral para sa isang pag-angkin ng ganap na katotohanan at nagbibigay iyon ng ebidensya ng 'intensyon' na magtatag ng **dogmatikong sientismo** kapag tiningnan sa liwanag ng layuning malinaw na inilahad sa simula ng proyektong pampilosopiya ni Kant: ang pagbabatayan ng siyensiya ng may 'hindi matututulang' katiyakan.

☾ *Kritisismo ng Dalisay na Katwiran (Paunang Salita ng Edisyon A - 1781):*

"Ang katwirang pantao ay may kakaibang kapalaran na sa isang uri ng kaalaman nito ay nabibigatan ito ng mga tanong na, ayon sa itinakda ng likas na katangian ng katwiran mismo (na hindi direktang tinalakay ni Kant ayon sa mga iskolar ni Kant ngayon, na katumbas ng misteryo ng pag-iral), hindi nito kayang balewalain, ngunit, bilang paglampas sa lahat ng kapangyarihan nito, hindi rin nito kayang sagutin... Ang isang kritisismo ng dalisay na katwiran mismo ... ang pinakamahalagang gawain ngayon kaugnay sa propedeyutikong [paunang disiplina] sa metapisika bilang isang siyensiya na dapat makapag-angkin nang dogmatiko at may katiyakang matematikal..." (A vii, A xv)

Ang parehong pang-aabuso sa misteryo ng pag-iral ay nakikita sa bantog na pag-angkin ni René Descartes na cogito ergo sum ("Nag-iisip ako, samakatuwid ako ay nabubuhay") na katulad ng

apodiktikong katiyakan ni Kant na nagsisikap magtatag ng katotohanang hindi matututulan upang ibatay ang siyensiya.

Sa gawa ng "*haligi ng pilosopiya*" na si Edmund Husserl, ang hangarin na '*ibatay ang siyensiya nang may katiyakan*' ay itinakda mula pa sa simula at malalim na lumihis pa si Husserl sa kanyang nakaraang pilosopiya, na inilarawan ng mga kasabayan at iskolar bilang "*pagtataksil*", sa isang susunod na pagtatangkang paglingkuran ang pangunahing layuning iyon: ang pagbabatayan ng siyensiya, na sa praktika ay nangangahulugang "*bigyang-kakayahan ang siyensiya na humiwalay sa pilosopiya sa pamamagitan ng dogma*".

Sebastian Luft (*The Space of Culture*, 2015): "*Ang transformatibong pagbabago ni Husserl... ay inudyukan ng pangangailangang makahanap ng ganap na saligan para sa kaalaman... Ang saligang ito ay matatagpuan lamang sa transformatibong sarili... Ang pagbabagong ito ay itinuring ng kanyang mga mag-aaral sa Munich at Göttingen bilang pagtataksil sa mapaglarawan, pre-teoretikal na saloobin ng Mga Lohikal na Pagsisiyasat.*"

K A B A N A T A 4 . 6 .

Pagtatanghal kay Bergson bilang Haligi ng Pilosopiya

Ang estratehikong kakayahan ni Bergson na "*sinasadyang matalo*" para sa pag-unlad ng sientismo at ang kanyang paglalagay sa unahan ng kilusang pagpapalaya-ng-siyensiya-mula-sa-pilosopiya sa pamamagitan ng kanyang akdang *Malikhaing Ebolusyon* (1907) ay maaaring dahilan kung bakit itinaas si Bergson bilang haligi ng pilosopiya, sa halip na para sa kanyang aktuwal na mga kontribusyong pampilosopiya.

Tumanggap si Bergson ng Nobel Prize hindi para sa pilosopiya, kundi para sa panitikan, na kinabibilangan ng kakayahang sumulat nang estratehiko.

Isang pilosopo sa discussion forum na "*I Love Philosophy*" ang nagtanong ng mga sumusunod na tanong na naglalahad ng pananaw sa sitwasyon:

☾ *Ipakita mo sa akin ang ilang halimbawa ng "pinakahenyong tao na buhay noong panahong iyon". Ipakita mo sa akin ang isang halimbawa ng sikat, kamangha-mangha, at sobrang henyong pilosopiya ni Bergson.*

(2025) Pilosopiya ni Einstein

Pinagmulan: Forum ng Mahal Ko ang Pilosopiya

Ang mga tanong na ito ay naglalayong ibunyag: walang ebidensya na magbibigay-katwiran sa ideya na si Bergson ay "*ang pinakadakilang pilosopo sa lahat ng panahon*".

KABANATA 5.

Katiwalian

Ang "*malaking kahihiyan ni Bergson para sa pilosopiya*" na magdudulot ng "*malaking kabiguan para sa pilosopiya*" sa kasaysayan ay malamang na hindi isang aksidente.

Ang magkasalungat na pag-uugali ni Einstein sa kanyang mga pribadong tala, na inihayag sa kabanata 2.2., ay isang indikasyon ng katiwalian.

Ipinakita ng imbestigasyong ito na si Bergson ay tila "*sinadyang matalo sa debate*" para sa ipinapalagay na '*mataas na kapakanan ng agham*' (Darwinismo at kaugnay na sientismo), isang katangian na nakita na sa kanyang akda na *Creative Evolution* noong 1907.

CosmicPhilosophy.org

<https://ph.cosmicphilosophy.org/>

Nakalimbag noong Nobyembre 22, 2025

Ang aming iba pang mga proyekto:

- ▶ [🦋 GMODEbate.org](https://gmodebate.org/): Isang proyektong nagsisiyasat sa mga pilosopikong saligan ng eugenics, scientism, ang kilusang "pagpapalaya-ng-agham-mula-sa-pilosopiya," ang "naratibong laban-sa-agham," at makabagong anyo ng siyentipikong inkisisyon.